

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Martini Chemnitii, Doctoris Theologi celeberrimi, Harmonia Quatuor Evangelistarum

Quam ab Eodem feliciter inchoatam ... D. Polycarpus Lyserus, et D.
Johannes Gerhardus, ... Is quidem continuavit, Hic perfecit ; Opus
Eruditionis Stupendæ, Orthodoxorum consensu approbatum, idemque tot
Eruditorum desideriis adhuc expetitur

**Chemnitz, Martin
Leyser, Polycarp
Gerhard, Johann**

Hamburgi, MDCCIII

VD18 90617681

Caput I. Quid sit Harmonia Historiæ Evangelicæ: Quis sit ejus finis: &
quæ utilitas.

urn:nbn:de:gbv:45:1-18203

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ,
IN HARMONIAM EVANGELICÆ HISTORIÆ.

CAPUT I.

*Quid sit Harmonia Historiæ Evangelicæ: Quis sit ejus finis:
& quæ utilitas.*

Moniam ea, quæ de Harmonia historiæ Evangelicæ à viris doctis in Ecclesia tradita sunt, constituimus hoc scripto, collatis tum veterum, tum recentiorum sententiis & lucubrationibus, repetere.

Principiò explicandum est, quæ sit & esse debeat ratio Harmoniæ Evangelicæ, quis finis & quæ utilitas: ne labor ille existimeur curiosus magis quam utilis, aut etiam cum detrimento veritatis Evangelicæ conjunctus esse.

Est autem Evangelica historia à quatuor Evangelistis, tanquam testibus omni exceptione majoribus conscripta, & complectitur certam ac verâ expositionem seu narrationem de missione Filii Dei in carnem: de ejus exinanitione, & ostensione gloriæ unigeniti: de testificatione Johannis Baptistæ: & de iis, quæ Jesus in publico suo ministerio cœpit facere & docere, à Baptismo Johannis, usque ad diem quo assumptus est in cœlum. Et sicut Petrus affirmat, Act. 10. v. 24. divinitus præordinatos fuisse illos, qui prædicatione sua, quæ stupendis signis & miraculis obfignata & confirmata fuit, eorum, quæ Jesus & fecit & docuit, testes esse debebant, non in Judæa tantum; sed per totum orbem, usque ad extrema terra, Act. 1. v. 8. ita nullum est dubium, divinitus etiam præordinatos & electos esse illos, qui per Dei voluntatem id, quod Apostoli viva voce de vita & actis Christi prædicaverunt, ipsi in scripturis Ecclesiæ ad omnem posteritatem tradiderunt, ut esset fundamentum & columna fidei nostræ: sicut Irenæus loquitur, lib. 3. cap. 1. Non autem omnia, quæ fecit Dominus, conscripta sunt: sed divina inspiratione selecta sunt, quæ salutem credentium sufficere videbantur: Sicut Augustin. inquit Tractatu in Johan. 49. sive quæ tam ad dogmata, quam ad mores sufficere judicata fuerunt: sicut Cyrillus inquit. Hæc enim scripta sunt, inquit Johannes cap. 20. v. 31. ut credatis Jesum esse Christum filium Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus. Ac duplici ratione sancita & confirmata est qua-

Harm. Tom. I.

tuor Evangelistarum auctoritas, de veritate historiæ & sufficientia: sicut Augustinus de consensu Evangelistarum tradit. 1. Quia illo tempore scripserunt, quo scripta illorum & à primitiva Ecclesia, ejus aures recentes Christi & Apostolorum voces adhuc personabant, & ab ipsis in carne adhuc manentibus Apostolis approbari meruerunt. 2. Quia quicquid Christus de suis factis & dictis Ecclesiam ad omnem posteritatem legere voluit, hoc scribendum quatuor illis Evangelistis tanquam manibus suis, capite membris dictante, imperavit. Hæc enim sunt Augustini verba. Sed plenior explicatio, de Evangelistarum auctoritate, pertinet ad locum alium. Hoc loco satis est indicasse, nequam hoc agi, quando instituitur Harmonia Evangelica, ut in ipsa historia quatuor Evangelistarum aliquid, vel mutetur, vel addatur, vel detrahatur. Sacrosancta enim & inviolabilis sicut est, ita etiam in Ecclesia conservari debet, quatuor Evangelistarum auctoritas: ad quam rectè accommodatur, quod Johannes inquit, cap. 21. v. 24. Scimus testimonium hoc verum esse. Et Apocal. 22. v. 18. Si quis apposuerit ad hæc: apponet Deus super illum omnes plagas. Et si quis de his diminuerit: auferet Deus partem ejus de libro vitæ.

Verum enim verò, cum Evangelistarum hoc institutum esset, quod tanquam scopum in sua scriptione sibi propositum habuerunt, sicut Johannes exponit, cap. 20. v. 31. ex concionibus & actis Christi ea literis mandare, quibus fides Ecclesiæ per universum mundum instrueretur, confirmaretur & ad omnem posteritatem propagaretur: Jesum esse Christum filii Dei: utque credentes vitam haberent, per nomen ipsius. Huius instituti & propositi potius, quam ordinis & temporis anxiam rationem, in contextenda Evangelica historia, habuerunt. Atque inde factum est, quod Evangelistæ, licet in concionum & rerum gestarum veritate, summum & sanctissimum servent consensum: in contextu tamen & serie historiarum, quisque proprium suum ordinem & peculiarem rationem, non per omnia

A

omnia

omnia reliquis congruentem, prout proposito scopo, de quo dictum est, simplicissime convenire quisque iudicavit, sequatur. Et propter illam ipsam causam, unus idemque Evangelista etiam non semper & ubique in omnibus ordinem temporis & seriem rerum gestarum anxie observat. Ad summam enim fidei non iudicantur multum referre, quo loco & ordine quidque narretur, modo id, quod narratur, verum ac certum sit, & ad aedificationem fidei recte & fideliter referatur.

Quia verò diligens observatio in lectione Evangelistarum ostendit, Evangelistas in multis historiis, ordinem, & temporis, & rerum gestarum, servare, in plerisque verò circumstantiis non obscuris prae monstrare viam, ad investigandum in praecipuis partibus consentientem totius Evangelicae historiae ordinem. Ne igitur sacrosancta illa historia videatur esse quasi rudis indigestaque moles, & expositio tumultuaria, seu narratio confusanea, quales esse solent hominum vel vanorum, vel arreptitorum, in qua, nec inter quatuor illos Evangelistas satis conveniat, nec apud unum eundemque scriptorem historia sibi consistet, aut membra inter se cohaerent, religiosa pietas iudicat, historiam illam, quae omnium summa est, quaeque aeternam nostram salutem complectitur, dignam esse, in qua tantum industria & opera ponatur, ut ex circumstantiis ejus, vel certis & manifestis, vel verisimilibus, investigetur, ac quoad ejus fieri potest, constituatur, de annis vitae seu conversationis Christi in terris, praecipue verò quot annos cursum publici sui ministerii in terris confecerit: quae historiae ad quem annum pertineant: seu quae sint cujusque anni acta: quis sit praecipuarum historiarum ordo seu series, secundum antecedentia & consequentia, tum temporis, tum rerum gestarum: & quae sit ratio consensus & convenientiae seu congruentiae, quod non dissentiant seu pugnent inter se, quando una ac eadem historia à pluribus Evangelistis variatis quibusdam circumstantiis narratur. Et haec si ve investigatio, si ve observatio, si ve notatio ordinis, & distributio historiae, vocatur Harmonia & Symphonia historiae Evangelicae: sicut de veterum hujus argumenti appellationibus mox dicemus.

Est autem talis investigatio non inanis aut otiosa, sed certam ac non contemnendam habet utilitatem: cujus nos praecipua quaedam capita breviter recensimus, ut, ad quem finem haec notationes referendae sint, in conspectu sit.

Et primo, quia omnibus temporibus fuerunt homines impii, ut Porphyrius, Celsus & similes, qui doctrinae Evangelii calumnias, de vanitate ac fallitate, inde struere conati fuerunt, quod ipsa historia Evangelica, sibi non videretur constare: membra narrationis non magis inter se cohaerere, quam scopae dissoluae: Evangelistas etiam inter se dissentire & pugnare. Saepe etiam pii salva fide, specie seu opinione quadam discrepantiae aut confusionis, in lectione historiae Evangelicae offenduntur & turbantur.

Ad retundendas igitur impiorum calumnias, & ad scrupulos piis eximendos, utilis ac propemodum necessaria est in Ecclesia, illa diligentia, quae & ordinem & consonantiam si ve consensus historiae Evangelicae ex certis circumstantiis monstrat.

Deinde, plurimum religiosae jucunditatis habet haec consideratio. Si enim in prophanis historiis illorum studium eruditi omnes singulari benevolentia prosequuntur, qui ex variis scriptoribus & commentariis, praestantium virorum vitas, monstrato, quantum quidem fieri potest, & temporum & rerum gestarum, ordine descriperunt: quomodo non summe delectaret pias mentes, dulcissimi Salvatoris nostri totam vitam & salutaria acta certo aliquo ordine memoria posse complecti & mente circumferre? Memoriae certe subsidium non contemnendum est, totam historiam Evangelicam, certo ordine temporum, locorum & rerum gestarum distributam, animo complecti & menti infigere posse, quae scilicet fuerint cujusque anni peregrinationes, conciones & acta: qua occasione, & quo ordine in plerisque consequentia antecedentibus attextantur. Quae observatio praeter jucundum memoriae subsidium, ad religiosas etiam considerationes & pias meditationes vitae & officii Jesu, incitamenta praebet suavissima.

Tertio. Non jucunda tantum est historica haec ordinis observatio: sed praeterea etiam multa monet utiliter, & pulcherrime illustrat in Evangelica historia, ut vice non contemnendi commentarii esse possit haec consideratio, quomodo Christus totam terram sanctam, quasi in certas partes distributam, ordine peragravit, doctrinam ac miraculis illustravit: quando demum ad fines gentium declinavit: quae doctrinae capita primo fuerint proposita; quae postea addita, & subinde magis illustrata: in quibus locis, & apud quos auditores, quomodo doctrina, vel à discipulis sinistrè intellecta & accepta, vel ab adversariis impugnata fuerit, & quas vel declarationes vel apologias Christus opposuerit: quae fuerint occasiones praecipuarum concionum: quomodo miracula, ad doctrinae illustrationem & officii confirmationem, adhibita fuerint: quae doctrinae partes, quibus miraculis, ob signatae: quomodo eorum, quos instituerat, inspectionem, visitando & confirmando, vel per se vel per Apostolos susceperit: qua ratione multi conversi, quibus reb. plerique offensi, qua occasione quidam defecerint; quomodo fructum apud auditores quaesierit; quamdiu expectavit: quomodo tandem iram Dei ipsis denunciavit: quae certamina & cum quib. habuerit: quomodo una & eadem vel historia vel concio, additis à ceteris Evangelistis aliis quibusdam circumstantiis, illustretur. Haec & alia quae ipsa Harmonia postea ostendet, utiliter profecto & pulcherrime historiam Evangelicam quasi commentario quodam illustrant, quae tam commode considerari non possunt, nisi ordo historiae investigetur & observetur. Inde enim postea facilius colligi potest, ex quibus locis historiae Evangelicae Apostoli suas conciones extruxerint.

Quarto.

Quartò. Ipsa historia Evangelica, ita à quatuor Evangelistis contexta est, ut non obscure appareat, non tantum rerum ipsarum (quod præcipuum est) verum etiam ordinis aliquam rationem habitam. Et quidem, circumstantiæ diligenter inter se collatæ, lectorem ad investigationem ordinis invitare, & ad eam in plerisque, quasi intento ad fontem digito, viam præmonstrare videntur. Matthæus enim, qui primus Evangelicam historiam literis mandavit, licet in plerisque, rerum potissimum rationem habens, historiam contexerit, prout datâ per unam aliquam narrationem occasione, memoriam dictorum & factorum Christi recordatione repetit: in quibusdam tamen expressè notat ordinem rerum gestarum, sicut postea patebit. Et manifestum hoc inde colligitur, cum, juxta Epiphaniæ & Augustini sententiam, inter Evangelistas illi, qui post alios scripserunt, priorum scripta & viderint & legerint: (sicut Lucas de se in præfatione profitetur, & de Johanne Ecclesiastica historia testatur.) Posteriores suis repetitionibus, in præcedentium scriptis, ordinis rationem aliquam monstrare conati fuerunt. Ut Marcus, qui secundo loco post Matthæum scripsit, cum eadem narret, quæ Matthæus antea scripserat, & quidem brevius, causam scribendi habuisse videtur, ut in narrationibus Matthæi ordinem rerum gestarum aliquo modo monstraret: id quod observatio circumstantiarum apud Marcum non obscure indicat: sicut postea ostendemus. Lucas verò ipse præfatur, se ideo post alios scripturum, ut & alius historiam Evangelicam ordiatur, & ordine quodam illam contextat: sicut in multis ordinem historiarum per circumstantias notat, & in plerisque cum Marco in ordine convenit. Unde Tertullianus scriptum Luca non inveniunt vocat Digestum historiæ Evangelicæ. Quædam verò, quorum ordo ex Matthæo & Marco manifestus est, ipse per narrationis occasionem aliquando loco non suo posuit. Et Johannes, cum post editas reliquorum Evangelistarum historias postremus ad scribendum se accingeret, disertè, sicut est apud Eusebium, professus est, se acta primi anni ministerii Christi, à reliquis præterita, sua scriptio addere velle. Et in reliquo historiæ Evangelicæ contextu, expressè aliquod distinctorum annorum festa, quæ in tempus Ministerii Christi inciderunt, notavit; ut moneret, historiam Evangelicam, à reliquis Evangelistis descriptam, juxta illa festa in certos annos distribui posse & debere, cum quidem ordinem rerum gestarum Marcus & Lucas in plerisque non obscure monstrassent. Hæc omnia postea planiora erunt.

Hoc loco sufficit ostendisse investigationem ordinis in historia Evangelica non esse præter mentem Evangelistarum: sed ipsos notatione circumstantiarum subindicasse, quod ordo & temporis & rerum gestarum in Evangelica historia in plerisque narrationibus & investigari & inveniri possit. Non sanè nimis anxie, curiose & subtiles, singulorum quasi momentorum, exquisitiones consectandæ sunt. Est

Harm. Tom. I.

enim commemoratio illa Evangelistarum non exquisita aut copiosa historiæ descriptio, juxta Rhetorum artificium instituta; sed simplex potius expositio, vel vulgaris & in affectata recitatio rerum, quæ veræ, utiles & necessariae sunt. Quales consignationes usitatae sunt in commentariis, quæ ita vocantur, vel in *ὑπομνήμασι* (sicut Justinus Evangelistarum narrationes appellat, quas in eandem sententiam Eusebius vocat *ὑπομνήματα*) ubi dictorum & factorum alicujus memoria, prout fert occasio, & recordatio suggerit, repetitur & consignatur. Licet autem Evangelistarum institutum non fuerit, Annales seu Ephemerides vel *ἡμερολογίαν* conscribere: non tamen turbulenta sunt miscellanea, tumultuaria & confusa perplexitate quomodocumque confuta, sicut Porphyriani olim cavillati fuerunt. In plerisque igitur & præcipuis Evangelicæ narrationis partibus, ordo temporum & rerum gestarum, ex circumstantiis investigari & ostendi potest. In reliquis rationes verisimiles & conjecturæ non absurdæ, religiosa pietati, quæ non præcisionem momentorum, sed ordinem aliquem *ἐν πλάτει* quarit, sufficiunt: in quibus cum de summa fidei non agatur, investigantium diligentia, absq; dissensionum acerbitate, variare potest: ut propositis variis, diligenter inquirentium, sive conjecturis sive rationibus, liberum lectori iudicium pernittatur, quæ collationi circumstantiarum simplicissimè convenire videantur.

Quod verò ordo temporum & series rerum gestarum, primo aspectu lectoribus, in historia Evangelica non semper & ubique statim sese offert: inde non debet colligi; vel nullam prorsus habitam rationem ordinis in Novo Testamento, vel nullam ejus rationem investigari aut iniri sive posse sive debere. Nam & in Veteri Testamento, ubi tamen Spiritus sanctus ex professo voluit tradere certam seriem annorum, ab initio mundi usque ad Messiam, historiæ sapius, vel sine expressa significatione ordinis describuntur, vel pro occasione narrationis aliquando loco non suo recitantur. Postea verò alicubi in aliis locis ponuntur quædam circumstantiæ & notationes, quarum consideratione, & totius historiæ collatione, ordo in plerisque & investigari & inveniri potest. Cumque utriusque instrumenti unus & idem Spiritus auctor sit, non mirum est, consimilem narrationem, quod ad ordinem attinet, utrobique servatam esse. Et cum multi diligentia laudabili, non sine magna Ecclesiæ utilitate, ordinem historiarum Veteris Testamenti investigarint, multò certe justius in Novi Testamenti historia, cujus gloria immensum Vetus Testamentum excedit, similem investigationis diligentiam adhibere convenit. Neque enim verisimile est, Spiritum sanctum, qui auctor est ordinis affectasse *ἀταξίαν* in illa historia Novi Testamenti quæ omnium summa est; cum tanta diligentia in Veteri Testamento, distributionem temporum & ordinem rerum gestarum, in plerisque historiis observavit. Et quidem, cum per Daniele in Veteri Testamento, periodum Ministerii Messia in carne, definito

A 2

finito

finito annorum numero, dimidia scilicet hebdomadis, circumscripserit: recte Gerson dicit, potuisse Spiritum Sanctum, sub uno eodemque penitus & verborum & ordinis contextu, tradere gestorum verborumque Christi salutarem historiam. Sed non sine magno mysterio placuisse ipsi, sub quadam concordissima (si ita dici possit) dissonantia, mentes fidelium excitare ad humiliorem & vigilantiorum veritatis investigationem, quod palam fieret, quatuor Evangelistas non mutua conspiratione, sed divina inspiratione, fuisse locutos.

His causis motus, cum salutarem historiam, de vita & actis dulcissimi Salvatoris nostri Jesu Christi, a teneris amaverim, mediocri diligentia illorum lucubrationes (quae quidem ad meas manus pervenerunt) tum veterum tum recentiorum, qui aliquid operae investigatione ordinis sive in Harmonia & consensu historiae Evangelicae posuerunt, perlustravi, & in singulis ea, quae momenti aliquid, ad explanandam & illustrandam Harmoniam Evangelicam afferre posse videbantur, notavi, atque inde distributionem quandam historiae Evangelicae privatim mihi informavi, qua adjutus, συνίστην totius hi-

storiae, ordine quodam distributa, in conspectu semper habere, memoria complecti, & mente circumferre possem. Quae ordinis observatio historiam illam dulciorem, gratiorem & illustriorem quodammodo mihi reddidit, ac multas pias meditationes & commonefactiones subjecit. Judicatum itaque fuit a fratribus, operam nec ingratam nec inutilem quibusdam lectoribus fore, si praecipua, quae tum a veteribus tum a recentioribus, quae quidem ad investigandam & constituendam Harmoniam Evangelicam aliquid momenti habent, observata & tradita sunt, in uno aliquo libello consideranda, & sicubi variant, conferenda proponerentur. Hoc consilio, ea, quae de hoc argumento ante annos aliquod collegi, & in publicis praedicationibus in hac Brunsvicensi Ecclesia proposui, coepi retexere, & in ordinem redigere. Quibus commonefactionibus & observationibus, si qui voluerint, eo, quo iquis communicantur, candore utantur.

Priusquam vero ad ipsam Harmoniam progrediamur: προλεγόμενα quaedam generalia de praecipuis capitibus, in quibus recte & ordine disponendis totius Harmoniae labor versabitur, praemittemus.

CAPUT II.

De praecipuis Scriptoribus, qui ad investigandam & constituendam Harmoniam historiae Evangelicae utiliter aliquid contulerunt, & quam quisque rationem contexenda Harmoniae secutus sit.

DE Evangelistis, quomodo in demonstratione ordinis mutuas inter se operas tradiderint, in praecedenti capite aliquid dictum est. Jam de Ecclesiasticis Scriptoribus, qui in illustranda Harmonia historiae Evangelicae operae aliquid posuerunt, quaedam annotabimus.

Et primus, qui hoc argumentum in Ecclesia vel tentavit vel tractandum suscepit, fuit TATIANUS, discipulus Iustini Martyris, circa annum Domini 170. Cum enim prius praestantis ingenii Philosophus fuisset, postea ad fidem Christi conversus, ad duo illa utilissima quidem in Ecclesia, sed difficilima & summi laboris, ad Chronologiam scilicet Veteris Testamenti, & ad Harmoniam Evangelicam primus viam aperire & monstrare conatus fuit. Clemens enim Alexandrinus, lib. 1. Stromatum scribit; Tatianum primum auctorem fuisse in Ecclesia inquirendi & constituendi certam aliquam rationem Chronologiae, in historia sacra Veteris Testamenti, atque inde, instituta collatione temporum ostendisse antiquitatem ejus religionis, quam Ecclesia profitetur. Eusebius addit ipsum ex quatuor Evangelistarum descriptionibus, unum contextum historiae, certo quodam ordine coagmentatum, collegisse. Oportet igitur magna

diligentiae & praestantis ingenii hominem fuisse. Et tamen hic tantus vir postea ita lapsus est, ut auctor & princeps fieret horrendae haereseos Encratitarum, qui & matrimonia damnabant, & a carnibus atque a vino abstinendum docebant. Memorabili exemplo humanae infirmitatis, ut magna ingenia discant, in timore Domini se continere, & φρονέειν εἰς τὸ σωφρονέειν. Ro. 12. v. 3.

Operae autem precium est observare, quam rationem Tatianus, in contexta sua Harmonia secutus sit. Haec enim observatio ad nostrum institutum aliquid conferet. Eusebius igitur lib. 4. c. 27. scribit, Tatianum composuisse ex quatuor Evangelistis unam continuam narrationem historiae Evangelicae, quam Eusebius vocabulis significantibus appellat συνάφην, hoc est conjunctionem, connexionem, contextum seu cohaerentiam, & συναγωγὴν collectionem in unum, sive contractionem in compendium historiae Evangelicae: quodque opus illud nuncupavit τὸ διατεταράσθην, hoc est, unum Evangelium ex quatuor collectum. Et Tatianum in illa Harmonia Evangelica non mutasse, sed retinuisse verba Evangelistarum, inde colligitur: quod Eusebius quasi ex antithesi addit reprehensionem Tatiani, quod in Pauli Epistolis μετὰ φρασίν tentavit, quasi corrigere volens compositionem dictionis Paulinae. Praeter haec ex Eusebio non

non